

2024
KPSS

TÜRKÇE

Çalışma Notları ve Testleri

DİL BİLGİSİ

Özet Konu Anlatımı
Çözümlü Sorular
Cevaplı Testler

**KPSS
DİL BİLGİSİ
Türkçe**

EDİTÖR

Turgut MEŞE

YAZAR

Komisyon

Bütün hakları Data Yayınlarına aittir.

Yayıncının izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekânîk yollarla ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

SERTİFİKA NO

40447

ISBN

978-625-6440-23-4

KAPAK TASARIMI

Data Yayınları Dizgi Ekibi

SAYFA TASARIMI

Data Yayınları Tasarım Ekibi

BASKI VE CİLT

Data Dijital Matbaacılık

ANKARA

DATA
YAYINLARI

İLETİŞİM

İvedik Organize Sanayi Matbaacılar Sitesi

1518 Sok. Mat-Sit İş Merkezi No:2/20

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 384 20 33 - 0 505 925 57 81

Fax: 0312 342 23 58

www.datayayinlari.com

Kitap hakkında görüş ve önerileriniz için

WhatsApp hattımız: 0 505 925 57 81

İÇİNDEKİLER

SÖZCÜKTE YAPI (KÖK - EKLER).....	1
SÖZCÜKTE YAPI (YAPIM EKLERİ).....	3
SÖZCÜKTE YAPI (İSİM ÇEKİM EKLERİ).....	5
SÖZCÜKTE YAPI (FİİL ÇEKİM EKLERİ).....	9
SÖZCÜKTE YAPI (SÖZCÜĞÜN YAPISI).....	15
SES BİLGİSİ (TÜRKÇEDE SESLER - ÜNLÜ UYUMLARI).....	17
SES BİLGİSİ (ÜNLÜ HARFLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI).....	19
SES BİLGİSİ (ÜNSÜZ HARFLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI).....	21
YAZIM KURALLARI (BÜYÜK HARFLERİN KULLANIMI).....	23
YAZIM KURALLARI (DE'NİN YAZIMI - Kİ'NİN YAZIMI).....	25
YAZIM KURALLARI (Mİ'NİN YAZIMI - SAYILARIN YAZIMI).....	27
YAZIM KURALLARI (KISALTMALARIN YAZIMI - ALINTI KELİMELERİN YAZIMI).....	29
YAZIM KURALLARI (BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI).....	31
NOKTALAMA İŞARETLERİ (NOKTA - VİRGÜL).....	33
NOKTALAMA İŞARETLERİ (NOKTALI VİRGÜL - İKİ NOKTA - ÜÇ NOKTA).....	35
NOKTALAMA İŞARETLERİ (SORU İŞARETİ - ÜNLEM İŞARETİ - TIRNAK İŞARETİ).....	37
NOKTALAMA İŞARETLERİ (KISA ÇİZGİ - UZUN ÇİZGİ - EĞİK ÇİZGİ).....	39
NOKTALAMA İŞARETLERİ (YAY AYRAÇ - KÖŞELİ AYRAÇ - KESME İŞARETİ).....	41
İSİMLER (ADLAR).....	43
İSİM TAMLAMALARI.....	45
SIFATLAR (ÖN ADLAR).....	47
SIFATLAR (ÖN ADLAR) - SIFAT TAMLAMALARI.....	49
ZAMİRLER (ADILLAR).....	51
ZARFLAR (BELİRTEÇLER).....	53
EDATLAR (İLGEÇLER) - ÜNLEMLER.....	57
BAĞLAÇLAR.....	59
FİİLLER (EYLEMLER).....	61
EK FİİL (EK EYLEM).....	67
FİİLİMSİLER (FİİLİMSİ, İSİM-FİİL).....	71
FİİLİMSİLER (SIFAT-FİİL, ZARF-FİİL).....	73
CÜMLENİN ÖGELERİ (TEMEL ÖGELER).....	75
CÜMLENİN ÖGELERİ (YARDIMCI ÖGELER).....	77
FİİLDE ÇATI.....	79
CÜMLE TÜRLERİ (YÜKLEMİN TÜRÜNE VE YERİNE GÖRE CÜMLELER)....	81
CÜMLE TÜRLERİ (ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER).....	83
CÜMLE TÜRLERİ (YAPILARINA GÖRE CÜMLELER).....	85
ANLATIM BOZUKLUKLARI (ANLAM YÖNÜNDEN ANLATIM BOZUKLUKLARI).....	87
ANLATIM BOZUKLUKLARI (DİL BİLGİSİ YÖNÜNDEN ANLATIM BOZUKLUKLARI).....	91
CEVAP ANAHTARI.....	97

KÖK

- Bir sözcüğün parçalanamayan anlamlı en küçük parçasına **kök** denir.

Örnek:

- › al-, kır-, sev-, kırp-, sus-; ad, kuş, kar, yün, dört...

✍ **Not:** Bir sözcüğün kökü bulunurken aldığı tüm ekler çıkarılır ve geriye kalan anlamlı en küçük parça sözcüğün kökü olur.

Örnek:

- › “Susuzluk” sözcüğünün parçalanamayan, anlamlı en küçük parçası “su” ifadesidir. Bu ifade, sözcüğün tümüyle anlam ilişkisi içerisinde.

İsim Kökü: Canlı ve cansız tüm varlıklara karşılık gelen, “-mek/-mak” eklerini aldıklarında anlamsızlaşan köklerdir.

Örnek:

- › kör, su, kor, ateş, ayak, ok, ip, yel ...

Fiil Kökü: Bir iş, oluş, hareket bildiren; “-mek/ -mak” ekini aldıklarında anlamlı olan köklerdir.

Örnek:

- › gel-, uç-, git-, al-, yat-, oku-, sev-...

✍ **Not:** “Git-, süz-” şeklinde yazılan sözcüklerin sonundaki kısa çizgi (-), bu sözcüklerin fiil kökü olduğunu belirtir ve bu sözcükler okunurken sonlarına “-mek/-mak” eki getirildiğini ifade eder. → git(mek), süz(mek)

✍ **Not:** Bazı kökler hem isim hem de fiil kökü olarak kullanılabilir. Bu kökler; aralarında anlam ilgisi var ise ortak kök, hiçbir anlam ilgisi yok ise sesteş kök adını alır.

Soru: Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcüğün kökü yanlış gösterilmiştir?

- Öğretmenim, okumanın yaşı yoktur derdi.
- Kırmızı arabasını kayalıklara çarpmıştı.
- Emine Kadın'ın güleç bir yüzü vardı.
- Korkunç bir şeyle karşılaşmış gibiydi.
- Zamansız gidişi bizleri fazlasıyla üzdü.

Çözüm: Kök, bir sözcüğün parçalanamayan anlamlı en küçük parçasıdır. Ancak anlamlı olan en küçük parçanın, sözcüğün kökü olabilmesi için sözcüğün bütünüyle anlam ilişkisinin bulunması gerekir. Buna göre B seçeneğindeki “kırmızı” sözcüğünün kökü yanlış gösterilmiştir. “Kırmızı” sözcüğünün tamamı kök hâlinindedir, sözcük ek almamıştır.

EKLER

- Sözcüğün sonuna eklenerek yeni sözcükler türeten veya sözcüklerin cümle içindeki görevlerini belirleyen ses birliklerine **ek** denir.

Örnek:

- › bak - ış - lar - ın
kök → ekler

- Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğundan her durumda ek olan ses veya sesler kökten sonra gelir. Bir sözcük birden fazla ek alabilir.
- Ekler, yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere iki bölümde ele alınır.

YAPIM EKLERİ

- Eklendiği sözcüğün anlamını değiştiren ekler **yapım ekleri** denir. Yapım ekleri isimden isim, isimden fiil, fiilden fiil ve fiilden isim türetir. Ayrıca yapım eki almış sözcüklere **gövde** denir.

Örnek:

- › utan - gaç - lık → Ekler anlamı değiştirmiş
fiil yapım yapım
kökü eki eki

ÇEKİM EKLERİ

- Eklendikleri sözcüklerin anlamını ve türünü değiştirmeyen ancak cümle içindeki görevlerini belirleyen ekler **çekim ekleri** denir.

- › kitap - lar - da → Ekler anlamı değiştirmemiş
isim çekim çekim
kökü eki eki

✍ **Not:** Çekim ekleri hem isimlere hem de fiillere getirilir. İsimlere getirilen ekler isim çekim ekleridir.

Soru: “Emeksiz yemek olmaz.” cümlesindeki sözcüklerin aldığı ekler, sırasıyla hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- Yapım eki - Çekim eki - Yapım eki
- Yapım eki - Yapım eki - Çekim eki
- Çekim eki - Çekim eki - Yapım eki
- Çekim eki - Yapım eki - Çekim eki
- Yapım eki - Çekim eki - Çekim eki

Çözüm: Emek - siz ye - mek ol - maz .
yapım yapım çekim
eki eki eki

Cümledeki sözcükler yukarıda belirtildiği gibi sırasıyla “yapım eki - yapım eki - çekim eki”ni almıştır.

CEVAPLI TEST - 4

1. Niçin kondun a bülbül

I

Kapımdaki asmaya

II

III

Ben yarımden ayrılmam

IV

Götürseler asmaya

V

Bu dizelerde altı çizili sözcüklerden hangisi ayrılma (çıkma) hâl eki almıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. İsimlerin ve isim soylu kelimelerin sonuna gelerek onları diğer isimlere, edatlara, fiillere bağlayan; cümle içerisindeki görevlerini belirleyen, ait oldukları kişilerin ve isimlerin durumlarını belirten eklerle isim çekim ekleri denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim çekim eklerinden biri kullanılmamıştır?

- A) Otobüse nefes nefese yetiştiler yaramaz çocuklar.
 B) Eski İstanbul'da ne güzel günler yaşanmış albümlerde sergilenen.
 C) Yarın kitapçı nasıl gelecek?
 D) Bizi karşılamak için kapıya geldi, selam verdikten sonra da makamına çekildi.
 E) Bu şimdiye kadar okuduğum en sürükleyici kitaptı.

3. "-i" eki aşağıdakilerin hangisinde farklı bir işlevde kullanılmıştır?

- A) Kalem çok ucuza almış, pahalıya satmıştı.
 B) Defteri çok yıpranmıştı, bu yüzden kullanmak istemiyordu.
 C) Evi yarın boyayacaklar, öbür güne de taşınacaklarmış.
 D) Bilgisayarı servise gönderdi, tableten çalışıyordu.
 E) Sandığı çatıdan aşağı indirip güzelce boyayacakmış.

4. I. Buralara veda edeli yanımıza gelmemiştii.
 II. Gökten yere üç elma düştü, her biri farklı bir karaktere verildi.
 III. Çocuklarını canından bile çok severdi Hayriye Hanım.
 IV. Ağlayan bir çocuk görürsen sakın endişelenme!
 V. Yarışmacının bir gözü sürekli duvarda asılı olan saatteydi.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde hâl eki almış bir sözcük yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Peyami Safa'nın kalem dostlarının ifadesiyle, kazanç tarlasında bir saban gibi işlemeye mecburdu, aksi hâlde aç kalırdı.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. sözcük çoğul ve tamlayan eki almıştır.
 B) II. sözcük iyelik eki ve bulunma hâl eki almıştır.
 C) III. sözcük fiilden isim yapım eki ve yönelme hâl eki almıştır.
 D) IV. sözcük ek fiil olarak yüklem olmuştur.
 E) V. sözcükte ek fiil isim çekim eki olarak kullanılmıştır.

6. İsimlerin hâl eki almamış hâllerine yalın hâl denir. Çoğul eki, yapım eki ya da iyelik eki gibi ekler alan isimler de hâl eki almadığı sürece yalın hâlde sayılır. "Çocuklar hızlıca içeriye girmeye başladı." cümlesinde "çocuklar" sözcüğü çoğul eki almasına rağmen yalın hâldedir.

Buna göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi yalın hâldedir?

- A) İnsan önce hayata anlam yüklemelidir.
 B) Eve varır varmaz beni aramalısın.
 C) Annesi önümüzdeki hafta dönecekmiş.
 D) Canını sıkmadan yaşamayı öğreneceksin.
 E) Sebze yemeğini tavada yapabilirsin.

ÜNLÜ HARFLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

ÜNLÜ DÜŞMESİ (HECE DÜŞMESİ)

- İkinci hecelerde dar ünlü (ı, i, u, ü) bulunan sözcüklerde, ünlü ile başlayan ek geldiğinde ikinci hecedeki dar ünlü düşer. Buna **ünlü düşmesi** ya da **hece düşmesi** denir.

Örnek:

- › alın - ı → alını
- › sızı - la → sızla
- › bağır - ım → bağırım
- › yalın - ız → yalnız

- Bazı sözcüklere “-la/-le” ve “-ar/-er” ekleri eklendiğinde o sözcüklerde ünlü düşmesi olayı görülür.

Örnek:

- › yumurta - la → yumurtla(mak)
- › sarı + -ar - mak → sararmak

- Ünlü düşmesi iki sözcüğün birleşmesi sırasında da meydana gelebilir.

Örnek:

- › ne + için → niçin
- › kahve + altı → kahvaltı

- “Etmek” ve “olmak” yardımcı fiilleriyle oluşturulmuş bazı birleşik sözcüklerde de ünlü düşmesi görülür.

Örnek:

- › sabır + etmek → sabretmek
- › ayıp + olmak → kaybolmak

✍ **Not:** İçeri, dışarı, ileri, şura, bura, ora, yukarı, aşağı gibi sözcükler ek aldıklarında sonlarında bulunan ünlüler düşmez.

✍ **Not:** Özel isimlerde ünlü düşmesi olmaz.

Soru: Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız

Hatırası bile yabancı gelir

Hayata beraber başladığımız

Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir.

Yukarıdaki numaralandırılan sözcüklerden hangisinde hece düşmesi vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: V numaralı “ayrıldı” sözcüğünde ünlü düşmesi meydana gelmiştir.

ayır - ıl - dı → ayrıldı

ÜNLÜ DARALMASI

- Şimdiki zaman eki olan “-yor” eki kendinden önce gelen geniş ünlüleri (a / e) daraltıp “ı / i / u / ü”ye dönüştürür. Bu ses olayına **ünlü daralması** denir.

Örnek:

- › başla - yor → başlıyor
- › gelme - yor → gelmiyor
- › dinle - yor → dinliyor
- › sızla - yor → sızlıyor
- › izle - yor → izliyor

✍ **Not:** Tek heceli olan “demek” ve “yemek” fiillerinde, söyleyişteki “i” ünlüsü yazıya da geçirilir.

Örnek:

- › demek → diyen - diyerek - diye - diyecek
- › yemek → yiyen - yiyerek - yiye - yiyecek

ÜNLÜ TÜREMESİ

- Kimi sözcükler “-cık/-cik” küçültme ekini aldıklarında sözcük ile ek arasında “a, e, ı, i, u, ü” seslerinden biri türer. Buna **ünlü türemesi** denir.

Örnek:

- › bir - cik → biricik
- › gül - cük → gülücük
- › dar - cık → daracık
- › genç - cik → gencecik

- Pekiştirme yapılan kimi sözcüklerde de ünlü türemesi görülür.

Örnek:

- › gündüz → güpegündüz
- › sağlam → sapasağlam
- › yalnız → yapayalnız

ÜNLÜ DEĞİŞİMİ (KALINLAŞMASI)

- Yalnızca iki sözcükte görülen bir ses olayıdır. Birinci tekil şahıs “ben” ve ikinci tekil şahıs “sen” sözcüklerine yönelme hâl eki getirildiğinde sözcüğün kökündeki “e” sesinin “a”ya dönüşmesi olayıdır.

Örnek:

- › ben - a → bana
yönelme hâl eki
- › sen - a → sana
yönelme hâl eki

CEVAPLI TEST – 10

1. Türk-İslam bilimi kendinden önceki Yunan ve Hint bilim geleneklerini devralarak özümsemiş, yeni sentezlerle bilimin gelişmesine hizmet etmiştir.

Altı çizili sözcükte bulunan ses olayı hangi cümlede vardır?

- A) Yabancı romanlar özenle Türkçeye çevrildi.
 B) Gösterdiği ilgi karşısında kayıtsız kalamamıştı.
 C) Onu ne kadar sevdiğimi hissettiriyorum.
 D) Beni neden hiçbiriniz anlamıyorsunuz?
 E) Her tarafı gözlüyor, kuş uçurtmuyordu.
2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir sözcük aldığı ekten dolayı kökte ses değişikliğine uğramıştır?**
- A) Sıkıntılarım bitti de sorunlarımın tamamı hâlâ çözülemedi.
 B) Sana geliyorum ben, evdesin değil mi?
 C) Umutla bekle beni, geldiğimde hayat çok farklı bir boyuta ulaşacak.
 D) Kapını açık tut, yeryüzüne inen meleklerin ne zaman geleceğini bilemezsin!
 E) Uyandırmak istemem seni, ancak seninle erkenden halletmemiz gereken işlerimiz var.

3. Türkçede düz-geniş ünlülerle (a, e) biten fiillere “-yor” eki getirildiğinde, fiilin sonundaki düz-geniş ünlüler daralarak “ı, i, u, ü” ünlülerine dönüşür. Bu ses olayına “ünlü daralması” denir.

Bu açıklamaya göre;

Dinlendiriyor yüreğimi, kafamı

I

Bedenimi serin okşayışlarıyla doğa

II

Dinliyorum en güzel türküsünü kurdun kuşun

III

Uçmak için kanat aramıyorum

IV

numaralandırılmış sözcüklerin hangilerinde ünlü daralması vardır?

- A) I ve II B) II ve III C) I ve III
 D) III ve IV E) I ve IV

4. “Rahat edebileceği bir otel arıyordu.” cümlesinde yer alan “arıyordu” sözcüğündeki ses olayı aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde vardır?

- A) Bu havada ısrarla dışarı çıkmak istiyor.
 B) O da diğer akrabaları gibi Antalya’da oturuyor.
 C) Çocuk iki gündür hastanede öylece yatıyor.
 D) Bu tür çalışmalar herkes için çok yararlı oluyor.
 E) Pencereden sokağın sonundaki arkadaşını görüyor.

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem ses düşmesi hem de ses türemesi örneklenmiştir?**

- A) Siz aklın ipini koparanlardan başarı bekleyemezsiniz.
 B) Kendini resme azıcık yakın hissetmiş olan ünlü bir ozandı.
 C) Öyküdeki olayı ayrıntılarıyla anlattığını mı sanıyorsunuz?
 D) Kim bilir hangi cehennemin dibine düşmüştür yolumuz.
 E) Besteci ömrünün sonuna geldiğini duyumsamaktadır.

6. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemde ünlü daralması yoktur?**

- A) Hayallerine kavuşmak için hızlı bir şekilde koşuyor.
 B) Ne söylersem söyleyeyim beni bir türlü anlamıyordu.
 C) Herkes üşüyordu, bir tek o üşümüyordu.
 D) Kendisine ait olan hiçbir şeyi sevmiyordu.
 E) Bir köşeye sinmiş sessizce ağlıyordu.

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü daralması ve ünlü düşmesi görülen sözcükler birlikte kullanılmıştır?**

- A) Ölüm üzerine kimsenin söyleyecek sözü kalmıyor.
 B) Yola devrilen ağacın görüntüsü ağzından düşmedi.
 C) Nesli tükenmek üzere olan hayvanları koruma altına almalıyız.
 D) Uzaktaki cismi görmesi gitgide zorlaşıyordu.
 E) Bizim de fikrimizi sorsalardı diyecek sözümüzün olduğunu görürlerdi.

KISALTMALARIN YAZIMI

- Kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmalarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılır.

Örnek:

- › TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri), KB (Kutadgu Bilig), TD (Türk Dili), K (kuzey)...

Not: Bazı kısaltmalarda son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı, bazen de aradaki kelimelerden harf alınmadığı görülür. Bu kısaltmaların akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturulur.

Örnek:

- › BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi)...

Not: Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalar hariç büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

- Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır.

Örnek:

- › m (metre), kg (kilogram), mm (milimetre), cm (santimetre), l (litre) ...

- Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan ifadelerin kısaltmalarında, ilk harf ve kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel isim, ünvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur.

Örnek:

- › Alm. (Almanca), Karahan Mah. (Karahan Mahallesi), Av. (Avukat), sf. (sıfat), haz. (hazırlayan)...

Kısaltmalara Gelen Ekler Nasıl Yazılır?

- › Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır.
 - › cm'yi, kg'dan, mm'den, kr.un
- › Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır:
 - › TRT'nin, BDT'ye, TDK'den, THY'de, TL'nin...
- › Kısaltması büyük harflerle yapıp bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır:
 - › ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, UNESCO'ya, NATO'dan...

Not: Numara sözünün kısaltması da kelime gibi okunduğundan getirilecek olan ek okunuşa göre getirilecektir: No.lu, No.suz

- › Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalara gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.
 - › vb.leri, Alm.dan, cm³e (santimetreküpe)
- › Sert ünsüzle biten kısaltmalar, ek aldıkları zaman okunuşta sert ses yumuşatılmaz:
 - › RTÜK'e (RTÜĞ'e değil), TÜBİTAK'ın (TÜBİTAĞ'ın değil)
- › Ancak birlik kelimesiyle yapılan kısaltmalarda söyleyişte k'nin yumuşatılması normaldir.
 - › ÇUKOBİRLİK'e (söylenişi ÇUKOBİRLİĞE), FİSKOBİRLİK'in (söylenişi FİSKOBİRLİĞİN)

Soru: Aşağıdakilerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- TBMM'nin kuruluşuyla ilgili bir konferans verildi, bu konferansta tarihi bilgiler paylaşıldı.
- Kamuoyunda, DSİ'ye yönelik çıkan suçlama haberleri merak konusu oldu.
- Açıkça belirtmek gerekirse ÖSYM'nin bu yılki sınava yönelik tutumu merak ediliyor.
- Uzun zamandır uçuşları durdurulan THY'nın bu yılki uçak seferleri salı günü başlayacak.
- Yapılan kazılarda MÖ'ye ait bazı tarihi kalıntılara rastlandı.

Çözüm: Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen ekler, kısaltmanın son harfine göre getirilir. Buna göre D seçeneğinde yazım yanlışı yapılmıştır. "THY'nın" ifadesinde ek, kısaltmanın açılımına (Türk Hava Yollarının) göre getirilmiştir. Bu hatalı bir yazımdır, kısaltmanın son harfine göre ifade, "THY'nin" şeklinde yazılmalıdır.

ALINTI KELİMELERİN YAZIMI

- Çift ünsüz harfle başlayan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konulmadan yazılır.

Örnek:

- › gram, grup, Hristiyan, kredi, kritik, plan, profesör, program, psikoloji, spiker, spor, trafik, tren vb.

- İçinde yan yana iki veya daha fazla ünsüz bulunan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konulmadan yazılır.

Örnek:

- › alafrağa, apartman, biyografi, elektrik, kilogram, orkestra, paragraf, telgraf vb.

Soru Sıfatları

- Varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlara **soru sıfatları** denir.

Örnek:

- › Kaçınıcı soru zordu?
- › Hangi meyveyi seversin?
- › Hangi caddede oturuyorsun?
- › Günde kaç bardak çay içiyor?

✍ **Not:** Fiilden önce gelerek soruyu fiile soran veya soru yoluyla ismin yerini tutan sözcükler soru sıfatı değildir.

Örnek:

- › Sen hangisini seçtin? (“Hangisini” sözcüğü soru sıfatı değildir çünkü sözcük ismin yerini tutmuştur.)
- › Yarışmada kaçınıcı oldun? (“Kaçınıcı” sözcüğü soru sıfatı değildir çünkü soru fiile sorulmuştur.)

Belgisiz Sıfatlar

- Adların önüne gelerek onları tam olarak değil de aşağı yukarı, belli belirsiz belirten sözcüklere **belgisiz sıfatlar** denir.

Örnek:

- › Birkaç arkadaş yemeğe gittik.
 - › Bazı günler kendimi yalnız hissediyorum.
 - › Bir gün sizi görmeye geleceğim.
 - › Hiçbir zaman taviz vermedi.
- “Birkaç, bazı, bir, hiçbir, birçok, biraz, birtakım, kimi, çoğu, fazla, tüm, her...” gibi sözcükler, belgisiz sıfat olarak kullanılır.

✍ **Not:** “Bir” sözcüğü varlığın sayısını yani bir tane olduğunu belirtirse asıl sayı sıfatı, “herhangi bir” anlamına gelirse belgisiz sıfattır.

Örnek:

- › Başvurular **bir** gün içinde alındı. (Asıl sayı sıfatı)
- › **Bir** akşamüstü kahve içmeye beklerim. (Belgisiz sıfat)

- › Özel isimlerle birlikte kullanılan meslek, akrabalık, ünvan, saygı ve lakap bildiren ifadeler de sıfattır. Bu sıfatlar, ünvan sıfatları olarak adlandırılır. Bu sıfatlar isimlerden önce yazılabildiği gibi isimlerden sonra da yazılabilir. → **Doktor** Salih, Ertuğrul **Öğretmen**, **Gazi** Osman, **Nene** Hatun...

SIFATLARDA PEKİŞTİRME

- Niteleme sıfatlarının anlam bakımından güçlendirildiği sıfatlara **pekiştirme sıfatları** denir. Sıfatlarda pekiştirme, iki yolla yapılır:

- › Niteleme sıfatının ilk ünlü harfinden sonra “m, p, r, s” harflerinden uygun olanı konulup kalan heceler yerine bu sıfatın tamamı yazılarak yapılır.

Örnek: uzun yol → upuzun yol, mavi elbise → masmavi elbise, siyah göz → simsiyah göz

- › Aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulan ve sıfat görevinde kullanılan ikilemelerle yapılır.

Örnek: İri iri elmalar, sıra sıra dağlar, iri yarı çocuk, yarım yamalak konu

SIFAT TAMLAMALARI

- Bir sıfat ile bir ismin oluşturduğu söz gruplarına **sıfat tamlaması** denir.

Örnek:

- › Güzel insan, yalnız yaşam, küçük el, birkaç kalem, kısa saç, altı parmak, üçer elma, şu okul...

- Sıfat tamlamalarında önce sıfat sonra da isim gelir. Sıfat tamlayan, isim de tamlanandır. Tamlayan da tamlanan da birden çok sözcükten oluşabilir.

Örnek:

- › çarşaf gibi deniz
sıfat isim
(tamlayan) (tamlanan)
- › sarı yapraklar ve çiçekler
sıfat isim
(tamlayan) (tamlanan)

Soru: Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla sıfat tamlaması vardır?

- O kitap, haziran ayında basılacaktı.
- Şehir hastanesi, bu bölge için tasarlanmıştır.
- Yağlı boyalarını al ve atölyeye gel!
- Hocamızın muazzam evi dört katlıdır.
- Edebiyat dünyası özgün şair arayışına girmişti.

Çözüm: A seçeneğinde “o kitap”, B seçeneğinde “bu bölge”, C seçeneğinde “yağlı boyalarını”, D seçeneğinde “muazzam evi, dört katlı” ve E seçeneğinde de “özgün şair” ifadeleri sıfat tamlamasıdır. Buna göre birden fazla sıfat tamlaması olan cümle, iki sıfat tamlaması bulunan D seçeneğidir. A seçeneğindeki “haziran ayı”, B seçeneğindeki “şehir hastanesi”, D seçeneğindeki “hocamızın evi”, E seçeneğindeki “edebiyat dünyası” ifadeleri isim tamlamasıdır.

YER-YÖN ZARFLARI

- Fiillerin anlamını yer-yön bakımından belirten zarflardır. Yer-yön zarfları ek almamış hâlde kullanılır. “İçeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, öte, beri, doğru” ifadeleri yer-yön zarfıdır.
- Yer-yön zarfları, fiile sorulan “Nere(ye)?” sorusuna cevap veren sözcük veya sözcük gruplarıdır.

Örnek:

- › Hava çok sıcaksa İçeri girin.

(“Nere girin?” sorusunu sorduğumuzda “İçeri” cevabını aldığımız için bu sözcük yer - yön zarfıdır.)

- › Arabayı İleri al.

(“Nere al?” sorusunu sorduğumuzda “İleri” cevabını aldığımız için bu sözcük yer-yön zarfıdır.)

- › Ne olur geri dön!

(“Nere dön?” sorusunu sorduğumuzda “geri” cevabını aldığımız için bu sözcük yer-yön zarfıdır.)

Not: Yer-yön zarfları “-i, -e, -de, -den” eklerini almaz. Eğer yer-yön zarfları bu ekler ile beraber kullanılırsa zarf olmaktan çıkarak isim olur.

Örnek:

- › Herkes dışarı çıkacak.
zarf

(“dışarı” sözcüğü “-i, -e, -de, -den” eklerinden birini almadığı için yer-yön zarfıdır.)

- › Herkes dışarıya çıkacak.
isim

(“dışarı” sözcüğü “-a” ekini aldığı için yer-yön zarfı değildir.)

- “İçeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, yukarı” gibi sözcüklerin zarf olabilmesi için bir fiilin yönünü belirtmeleri, bir fiille ilişkili olmaları gerekir. Eğer bu ifadeler bir isimden hemen önce kullanılmışsa sıfat görevinde kullanılmış olur.

Örnek:

- › “Biz de sizinle aşağı ineceğiz.” cümlesinde “aşağı” sözcüğü fiilden önce kullanılmış bir zarftır.

“Onlar aşağı katta yaşıyorlar.” cümlesindeki “aşağı” sözcüğü isimden önce gelerek sıfat görevinde kullanılmıştır.

SORU ZARFLARI

- Fiillerin anlamını soru yoluyla belirten zarflardır.
- Bir cümlede zarfları bulmak için kullandığımız “Nasıl?, Neden?, Niçin?, Niye?, Ne? (eylemin nedenini sormak için kullanılıyorsa), Ne zaman?, Nere?, Ne kadar?” ifadeleri cümle içerisinde yer aldıklarında soru zarfı olur.

Örnek:

- › Buraya kadar nasıl geldin?
- › Dünkü toplantıya niçin katılmadın?
- › Onu ne zaman arayacaksın?
- › Daha ne kadar yürüyeceğiz?
- › Neden beni üzüp duruyorsun?
- › Ne gezip duruyorsun burada? (“Neden?” anlamında)

- Soru zarfı olabilecek ifadelerin cümle içinde soru zarfı olabilmeleri için bir fiile yöneltilmeleri gerekir. Bu ifadeler bir isme yöneltilirse sıfat görevinde kullanılmış olur.

Örnek:

- › “Siz nasıl gideceksiniz?” cümlesinde “nasıl” sorusu fiilden önce kullanıldığı için zarftır.
fiil
- › “Nasıl kişilerle çalışıyorsunuz?” cümlesindeki “nasıl” sorusu isimden önce kullanıldığı için sıfattır.
isim

Soru: (I) Yüzümüz niçin kızarır? (II) Yüz kızarmasının vücudumuzun “ya savaş ya kaç” mekanizmasıyla ilgili olduğu düşünülüyor. (III) Tehlikeli bir durumda kaslarımız olabildiğince hızlı harekete geçebilmek için enerjiye ihtiyaç duyar. (IV) Bu durumda vücudun doğal uyarıcısı olan adrenalin nefes alıp vermeyi ve kalp atış hızını artırır. (V) Kan damarlarını genişleterek kaslarımıza daha fazla oksijen gitmesini sağlar.

Yukarıda verilen parçada kaç numaralı cümlede soru zarfı kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Cümlede zarflarını bulduran sözcüklerin cümle içindeki kullanımları söz konusu olduğunda fiillerin anlamını soru yoluyla tamamlayanlar soru zarfı olarak adlandırılır. Numaralandırılan cümlelerde sadece I numaralı cümlede, cümleye soru anlamı katan bir sözcük kullanılmıştır. Bu sözcük “niçin” ifadesidir.

I → Yüzümüz niçin kızarır.
soru zarfı

CEVAPLI TEST – 27

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “açık” sözcüğü, sözcük türü yönüyle zarftır?

- A) Açık havada yarım saat dolaş, ruh hâlin düzelecektir.
 B) Dünkü gazetede başyazara yazılmış açık mektubu okudun mu?
 C) Konuyu saptırma, kartlarını açık oyna ki ne istediğini bilelim!
 D) Pazar günü çok aradık ama açık eczane bulamadık.
 E) Bu ülkede öğretmen açığı çok ancak ataması yapılan çok az öğretmen var.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde miktar zarfı kullanılmıştır?

- A) Kalabalığa aldırmadan yürümeye devam etti.
 B) Bugün üzerinden atamadığı bir yorgunluk vardı.
 C) Güzel yerler keşfetmiştik ancak oraları henüz doluşmamıştık.
 D) Akşam sahile inip yürüyelim, sonra da yemek yeriz.
 E) Biraz beklersen sana yardımcı olabilirim.

3. Onun kitaplarını kolilere ----- koyun.

Boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse fiil, durum yönünden nitelenmiş olur?

- A) dikkatli B) sonra C) yarın
 D) hemen E) birazdan

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı türde bir zarf kullanılmıştır?

- A) Başkalarına zor gelen işleri kolayca yapardı.
 B) Her gün öğleden sonra uyurdu.
 C) Olay yerinden koşarak uzaklaştı.
 D) Elindeki tarakla saçlarını güzelce taradı.
 E) Yavaşça yanaştı ve sorunlarını bir bir sıraladı.

5. “Kürsüye çıkan bu sevimli çocuk, oldukça güzel konuşuyordu.” cümlesindeki altı çizili zarfla görev bakımından benzer olan bir zarf aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Yanımdaki ihtiyar kadın gizlice bana bakıyordu.
 B) Birdenbire tuhaf bir heyecanla yerinden fırladı.
 C) Kitabın bu bölümünü çok hızlı okudum.
 D) Öğrencilerine taviz vermeyen, kuralcı bir öğretmendi.
 E) Kar tanesinin hikâyesini öğrenmeye çalışıyorduk.

6. (I) Yeni bir araştırmaya göre gençler davranışlarını sonuçlarının önemli ya da önemsiz olmasına dayanarak ayarlayamıyor. (II) Örneğin bir sınavın çok önemli olduğunun farkında olsalar bile fazla çalışmayabiliyorlar. (III) Yetişkinlerse bir durumun daha fazla zaman harcamaya ya da daha fazla konsantre olmaya değecek sonuçları olup olmadığını değerlendirme konusunda çok daha başarılı. (IV) Araştırma yalnızca yaşa bağlı davranış değişiklikleri konusunda değil, daha birçok konuda oldukça önemli sonuçlar ortaya koyuyor.

Yukarıda verilen parçada kaç numaralı cümlelerde miktar zarfı kullanılmamıştır?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III
 D) I ve IV E) III ve IV

7. Ayrılma hâl eki alan bazı sözcükler zaman zarfı olarak kullanılabilir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde bu açıklamaya örnek olabilecek bir kullanım vardır?

- A) Azdan az çoktan çok gider.
 B) Son siparişlerimiz çoktan geldi.
 C) Üstümüzden kara bir bulut geçti.
 D) Yanımızdan hızla geçip gitti de dönüp bakmadı!
 E) Yalnızlıktan olsa gerek çok kötü görünüyordu.

CEVAPLI TEST – 28

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yer-yön zarfı vardır?

- A) Doğruya doğru derdi babaannem.
- B) Birazdan hep birlikte dışarı çıkarız.
- C) Dün seni orada çok bekledim de bir türlü gelmedin.
- D) Arabayı geriye doğru sürmek çok daha zevkliydi.
- E) Aşağı mahallenin çocukları bizimle oynamıyorlardı.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru zarfı kullanılmıştır?

- A) Hangi mahalleye taşınacaklarmış, öğrenebildin mi?
- B) Eviniz ne yöne bakıyordu, hatırlıyor musun?
- C) Öte tarafı da görebiliyor musun?
- D) Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
- E) Oraya varınca ne tarafa döneceğiz?

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde ikileme zarf görevinde kullanılmıştır?

- A) Adamın yüzünde derin derin çizgiler vardı.
- B) Kucağında mini mini bir çocuk uyuyordu.
- C) Anadolu insanının yüreği ilmek ilmek işlenmiş bu kilimlere.
- D) Salkım salkım söğütler vardı havuz kenarında.
- E) Yalan yanlış haberler yayınlıyordu bu kanallar.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yer-yön zarfı kullanılmıştır?

- A) Kapının açılmasıyla birlikte herkes içeri girdi.
- B) Çantayı biraz geriye çeker misin?
- C) Yukarı katta gürültü yapıyorlar.
- D) İleri derecede tarih bilgisi vardır.
- E) Biraz beriye git, iyi görüntü alamıyorum.

5. Yer-yön bildiren sözcükler çekim eki aldığı zaman zarf olmaktan çıkıp isimleşir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu durumun bir örneği vardır?

- A) Aşağı indik çünkü orası kış akşamları sakın ve daha sıcak oluyor.
- B) Ancak birkaç gün içinde yukarı çıkabilmiştik.
- C) Köşkerin biraz ötesinde köy kulübelerine benzer derme çatma evler görülürdü.
- D) Ders çalışırken dikkatin dağılmasını istiyorsan masayı biraz ileri çekelim.
- E) İleri görüşlü olması onu meclislerde ön plana çıkarıyordu.

- 6. I. Öğlen, seyirciler yavaş yavaş çoğalmaya başladı.
- II. Ertesi gün öğlene kadar nasıl vakit geçireceğini bilemedi.
- III. Öğleni de kılar, ondan sonra ağıla çıkarım.
- IV. Öğlen, iki anne, çocuklarını sevinçle karşıladılar.
- V. Öğlen, limanda demire duran bu gemide uyana-caklardı.

“Öğlen” sözcüğü numaralanmış cümlelerin hangilerinde zaman zarfı olarak kullanılmamıştır?

- A) II ve III
- B) II ve V
- C) I ve IV
- D) III ve V
- E) IV ve V

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemi yer-yön yönüyle belirten bir kelime kullanılmıştır?

- A) Bir işin nasıl yapılacağını bilgisayara anlatmak için sabahlara kadar ekran başında kod yazmaya başlamadan önce, o bilgiye bizim sahip olmamız gerekir.
- B) Hızla gelişen yapay zekâ, birçok ahlaki sorunu da beraberinde geri getiriyor.
- C) Dibe inildikçe sıcaklığın arttığı bu ortamlarda, suyun en dibinden çıkan organik maddeler baloncuklarla okyanusların yüzeylerine doğru taşınıyor.
- D) Etkisinin ne olacağı, ne tür farklıklar yaratacağı, sanayimizin bu değişime hazır olup olmadığı gibi soruların detaylı olarak ele alınması gerekiyor.
- E) Bu süreçte, insanlık olarak ileriye doğru adım atmamız, yeni fikirler keşfetmemiz ve yeniliklere açık olmamız gerekmektedir.

EDATLAR (İLGEÇLER)

- Tek başlarına bir anlamı olmayan ancak cümle içerisinde bir anlam ifade eden, sözcükler ve sözcük grupları arasında anlam ilgisi kurmakla görevli sözcük türlerine **edat (ilgeç)** denir.
- “Gibi, kadar, için, göre, üzere, rağmen, ancak, yalnız, ile, başka, karşı” gibi sözcükler, sözcük hâlindeki edatlara; “-e doğru, -e kadar, -den önce, -den sonra, -e göre” gibi ifadeler de eklerle öbekleşen edatlara örnek verilebilir.

Edatların Özellikleri:

- Edatlar, cümlelere farklı anlamlar katar.

Örnek:

- › Hayati, aslan gibi çocuktu. (Benzerlik)
- › Sabaha doğru eve geldi. (Zaman)
- › Bu ev ona göre daha ucuz. (Karşılaştırma)
- › Eşyaları kamyon ile taşıdık. (Araç)

- Edatlar, cümleler arasında farklı anlam ilgileri kurar.

Örnek:

- › Seni görmek için geldim. (Amaç-sonuç)
- › Geri vermek üzere onu aldı. (Koşul-sonuç)
- › Çalışmadığı için sınavı kötü geçmişti. (Sebep-sonuç)

- Edatlar cümleden çıkarıldıklarında genellikle cümlenin anlamında bir bozulma meydana gelir.

Örnek:

- › El kadar çocuğu düğüne getirmiş.
El çocuğu düğüne getirmiş. (Anlam bozulur.)

📌 **Not:** “mi” soru eki de edat türünde bir sözcüktür ve eklendiği cümlelere “soru, pekiştirme, rica, koşul” gibi anlamlar katar.

Soru: Bir edat bir adla öbekleşerek sıfat görevi üstlenebilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yukarıdaki açıklamaya uygun bir edat kullanılmıştır?

- Sen de en az onun kadar hatalısın.
- Korktuğu için içeri giremiyordu.
- Dedemin pamuk gibi elleri vardı.
- Sebze toplama işi bitmek üzereydi.
- Bu bilgilere göre soruda bir hata yok.

Çözüm: C seçeneğinde kullanılan “gibi” ifadesi edat türünde bir sözcüktür. Bu sözcük “pamuk” sözcüğüyle öbekleşerek “elleri” sözcüğünü nitelemiştir.

Dedemin pamuk gibi elleri vardı. (gibi → edat)
sıfat

ÜNLEMLER

- “Korku, sevinç, şaşkınlık, acıma, kızgınlık” gibi duyguları anlatmaya yarayan sözcüklere **ünlem** denir.

Ünlem Belirten Bazı İfadeler:

- aa, ee, oo, ah, ey, of, uf, ah, ha, be, hah, hay, hey, vah, vay, pöh, püf, hop, tuh, tüh, yuh, yuha, aman, hişt, ayol, yahu, haydi, eyvah, bravo, aferin, yazık, hoppala vb.

Örnek:

- › Tüh, yine geç kaldım!
- › Ay, ne de tatlı bir çocuk!
- › Vah yavrum, nasıl da üzülmüş!

- Duygu belirten ifadelerin dışında seslenme (hitap), emir ve uyarı bildiren sözcükler de ünlem türündedir.

Örnek:

- › Hey! Nereye gidiyorsun? (Seslenme)
- › Dikkat! Ayı çıkabilir. (Uyarı)
- › Dur, bir adım bile atma! (Emir)
- › Arkadaşlar, buraya bakın! (Hitap)

- Ünlemler de edatlar gibi cümlelere farklı anlamlar katar.

Örnek:

- › Ah, ne güzel günlerimiz geçti orada. (Özlem)
- › Yaşasın, okullar açılacakmış! (Sevinç)
- › Eyvah! Üst katta yangın çıkmış. (Telaş)
- › Vah arkadaşım, nasıl da sarardın! (Acıma)

📌 **Not:** Ünlemlerden hemen sonra ya da ünlem bulunan cümlelerin sonunda ünlem işareti (!) kullanılır.

Soru:

- Aa, sen çok oldun ama!
- Eyvah, çocuk sınava yetişemeyecek!
- Aman, ne de güzel şey!
- Oh, sonunda içimi döktüm!
- Hey! Ne arıyorsun orada?

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlelerde yer alan ünlemlerin cümlelere kattığı anlamlardan biri değildir?

- Rahatlama
- Telaşlanma
- Hoşnutsuzluk
- Kızgınlık
- Seslenme

Çözüm: Cümlelerdeki ünlemler ve ünlemlerin karşıladıkları anlamlar şöyledir:

I numaralı cümle (Aa)	→ Kızgınlık
II numaralı cümle (Eyvah)	→ Telaşlanma
III numaralı cümle (Aman)	→ Beğenme
IV numaralı cümle (Oh)	→ Rahatlama
V numaralı cümle (Hey)	→ Seslenme

FİİLLERDE YAPI

Basit Fiiller

- Kök hâlindeki veya çekim eki almış fiiller basit yapıllı fiillerdir. Basit fiil, yapım eki almamış fiildir. Fiillere getirilen çekim ekleri, onların yapısını etkilemez.

Örnek:

- › ara-, bul-, uyu-, oku-, al-, gör-, alıyorum, bakacaktık, sordunuz, gidersiniz, bilirsiniz...

Türemiş Fiiller

- Yapım ekleri yardımıyla ad veya fiil kök ya da gövdelelerinden yapılmış fiillerdir.

İsimden Türeyenler: başla-, gözet-, yaşa-, delir-....

Fiilden Türeyenler: gidil-, korkut-, kaçır-, uyuş-...

Birleşik Fiiller

- Birden çok sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu fiillerdir. Bu sözcüklerden en az biri fiil olmak zorundadır. Bu fiiller üç grupta değerlendirilir.

Kurallı Birleşik Fiiller: Kendi içinde dörde ayrılır:

Yeterlik Fiili (-e bil-): yazabil-, yürüyebil-, konuşabil-, uyuyabil-...

Tezlik Fiili (-i ver-): aliver-, geliver-, oturuver-, görüver-...

Sürekli Fiili (-e gel-, -e kal-, -e dur-): süregel-, bakakal-, gidedur-...

Yaklaşma Fiili (-e yaz-): düşeyaz-, öleyaz-...

Not: Yeterlik fiilinin olumsuz çekiminde "bil-" ifadesi düşer.

Örnek:

- › yazamaz, yürüyemez, konuşamamak, uyuyamamak...

Yardımcı Fiille Yapılmış Birleşik Fiiller: Ad cinsinden bir sözcük ile "etmek, eylemek, olmak, kılmak" yardımcı fiilleriyle yapılır.

Örnek:

- › alay etmek, sual eylemek, pişman olmak, yetkili kılmak, hâletmek, ziyaret etmek, el etmek...

Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller: Bir ad ve bir fiille yapılan ancak kendi anlamlarını kaybedip değişik bir hareketin adı olan, birçoğu deyimleşmiş fiillerdir.

Örnek:

- › şakaya vurmak, iple çekmek, diş bilemek, baştan çıkmak, çileden çıkmak, dile düşmek, göze gelmek...

Fiil Kipleri

HABER (BİLDİRME) KIPLERİ	Şimdiki Zaman	-yor	› Okuyor, geliyor, bakıyor
	Görülen Geç. Zaman	-di	› Okudu, geldi, baktı
	Duyulan Geç. Zaman	-miş	› Okumuş, gelmiş, bakmış
	Gelecek Zaman	-ecek	› Okuyacak, gelecek, bakacak
	Geniş Zaman	-r/ -ar	› Okur, gelir, bakar

TASARLAMA (DİLEK) KIPLERİ	İstek Kipi	-e/ -a	› Okuya, gele, baka
	Şart Kipi	-se/ -sa	› Okusa, gelse, baksa
	Gereklilik Kipi	-meli/ -malı	› Okumalı, gelmeli, bakmalı
	Emir Kipi	Kişi ekleriyle kurulur.	› Okusun, geliniz, baksınlar

FİİLLERDE OLUMSUZLUK

- Fiillerde olumsuzluk, kip eklerinden önce "-ma/-me" olumsuzluk eki getirilerek yapılır. Olumsuzluk anlamı taşıyan bir fiilde "fiil + olumsuzluk eki + kip eki + kişi eki" düzeni vardır.

Örnek:

- › gelmiyor (Şimdiki zamanın olumsuzluğu)
- › gelmeyecek (Gelecek zamanın olumsuzluğu)
- › gelmedi (Görülen geçmiş zamanın olumsuzluğu)
- › gelmemiş (Duyulan geçmiş zamanın olumsuzluğu)
- › gelmemeliyim (Gereklilik kipinin olumsuzluğu)
- › gelmese (Dilek şart kipinin olumsuzluğu)
- › gelmeyelim (İstek kipinin olumsuzluğu)
- › gelme (Emir kipinin olumsuzluğu)

Not: Geniş zamanın ikinci ve üçüncü şahısları olumsuz yapılırken geniş zaman kip eki düşer, bu ek yerine "-maz/-mez" eki kullanılır. → gelirsin - gelmezsin

FİİLLERDE SORU

- Fiillerde soru anlamı "mı/mi" soru eki kullanılarak sağlanır.

Örnek:

- › oluyor mu? (Şimdiki zaman soru)
- › olacak mıyım? (Gelecek zaman soru)

CEVAPLI TEST – 32

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “-ma/-me” eki, eylem kök ya da gövdesine olumsuzluk anlamı katmıştır?

- A) Oda yeterince güneş almıyordu, bu nedenle çiçekler sarardı.
 B) Yazın evin pencerelerine çift cam taktırmayı düşününüz.
 C) Bu köyde halkın yüzde 90'ı okuma yazma bilmektedir.
 D) Hafta sonu yeni açılan mağazayı gezmeye gittiler.
 E) Burası çiçek yetiştirmeye uygun bir yer değildir.

2. (I) Bir serçe cıvıladı. (II) Bir martı denize değerce-sine uçtu. (III) Öpercesine esen bir meltem, katırtır-naklarının ağır kokusunu getirdi. (IV) Çiçeğe durmuş iğdelerin baygın kokusunu bana kadar taşıdı. (V) Pencerenin tanıdığı sınırlar içinde deniz, o sonsuz mavilik, ışıltılar içinde uzanıyordu.

Numaralanmış cümlelerdeki eylemlerle ilgili yapı-lan aşağıdaki açıklamaların hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede eylemi gerçekleştiren bellidir.
 B) II. cümlede eylemin nasıl yapıldığı belirtilmiştir.
 C) III. cümlede eylemin ne zaman yapıldığı açıklan-mıştır.
 D) IV. cümlede eylemden etkilenen varlığa yer veril-miştir.
 E) V. cümlede eylemin durumunu belirten sözler kul-lanılmıştır.

3. (I) Gördünüz mü, dün dibi yaşanmış eski bir karenin bana neler ettiğini? (II) Alıp nerelere götürdü, nere-lere sürükledi. (III) Ne zaman, soluk fotoğraflar ara-sında zamanı yakalamaya çalışsam vaktin nasıl geç-tiğini anlamam. (IV) Her seferinde karelerden birinin ilgi oltasına hem de gönüllüce takılıveririm. (V) İhtiyar Balıkçı gibi, çek Allah çek, git Allah git...

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde dilek kiplerinden biriyle çekimlenmiş birden çok fiil vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Lambayı yakma, bırak

I II

sarı bir insan başı
düşmesin pencereden kara

III

Kar yağıyor karanlıklara

IV

ve ben hatırlıyorum

V

Yukarıda altı çizili fiillerden hangisi diğerlerinden farklı bir kipte çekimlenmiştir?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
 D) III ve IV E) IV ve V

5. Aşağıdakilerin hangisinde gereklilik kipiyle çekimlenmiş bir fiil vardır?

- A) Başını bir gayeye satmış kahraman gibi
 Etiler, kemiğinle, sokakların malısın
 B) Dünyada taşınacak bir kuru başınız var
 Onu da hangi diyar olsa götürürsünüz
 C) Ne kaldırımlar kadar seni anlayan olur
 Ne senin anladığın kadar, kaldırımları
 D) Kurulup şiltesine bir tahtirevan gibi
 Sonsuz mesafelerin üstünden aşmalısın
 E) Yağız atlı süvari, koştur, atını, koştur
 Sonunda kabre çıkar bu yolun kıvrımları

6. Fibonacci sayıları hakkında yazılanlar okurları çok yordu (I). Ancak elinizdeki kitap, bu konuda yazılan kaynaklar arasındaki boşluğu dolduruyor (II). Bu kitapta yazar, altın oran ve Fibonnacci sayılarının, sadece temel özellikleri üzerinde durmuyor (III). Söz konusu sayıların matematik, bilgisayar bilimleri, fizik ve biyolojideki uygulama alanlarını da ele alıyor (IV). Bu çalışmanın matematiğe, matematiğin fiziksel ve biyolojik bilimlerdeki uygulamalarına ilgi duyan oku-yucuların ilgisini çekeceğini düşünüyoruz (V).

Yukarıda numaralandırılmış fiillerden hangisi diğerlerinden farklı bir kipte çekimlenmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

FİLLERDE ZAMAN

Basit Zamanlı Fiiller

- Sadece bir zaman eki (kip eki) alarak çekime girmiş fiillerdir.

Örnek:

- Yarın Ankara'ya gideceğim. (git-**ecek**-im)
- Sen de benimle geliyorsun. (gel-i-**yor**-sun)

Birleşik Zamanlı Fiiller

- Kip eklerinden birini almış olan bir fiile, bir ek fiilin gelmesiyle oluşur. Ek fiil alan her fiil, birleşik zamanlıdır. Birleşik zamanlı fiiller üçe ayrılır:

Hikâye Birleşik Zamanlı Fiil		Rivayet Birleşik Zamanlı Fiil		Şartlı Birleşik Zamanlı Fiil	
çekimli fiil + -idi		çekimli fiil + -imiş		çekimli fiil + -ise	
geliyor - idi - m (geliyordum)	bakacak - idi - niz (bakacaktınız)	gelecek - imiş (gelecekmiş)	sever - imiş (severmiş)	geldi - ise - m (geldiysem)	sormuş - ise - n (sormuşsan)

FİİL KİPLERİNDE ANLAM (ZAMAN) KAYMASI

- Fiil çekimlerinde kip ekleri, her zaman kendi anlamlarında kullanılmayabilir. Bir kip ekinin; kendi anlamının, zamanının, dileğinin dışına çıkarak başka bir kip ekini kastedecek biçimde kullanılmasına **fiil kiplerinde anlam (zaman) kayması** denir. Bu durumda yüklem çekimlendiği kiple yapıldığı zaman farklıdır.

Örnek:

- Sağlıklı yaşamak için düzenli olarak spor yapıyor.

Bu cümle, anlam olarak geniş zaman kip ekine (yapar) uygunken "yapıyor" şeklinde şimdiki zaman kip ekiyle çekimlenmiştir. Bu bakımdan fiildeki zaman ekiyle eylemin gerçekleşme zamanı uyuşmamaktadır.

Örnek:

Cümle	Kullanılan Zaman (Biçim)	Kastedilen Zaman (Anlam)
› Ahmet Bey, bir gün balığa gider.	gider → Geniş zaman	gitmiş → Duyulan geçmiş zaman
› Onu görür görmez bayılıyor.	bayılıyorum → Şimdiki zaman	bayılırım → Geniş zaman
› Yarın gelerseniz çok sevinir.	sevinir → Geniş zaman	sevinecek → Gelecek zaman
› Haber alır almaz ararsın.	ararsın → Geniş zaman	ara (Eki yok) → Emir kipi
› Beş altı güne yüzmeyi öğreniyorum.	öğreniyorum → Şimdiki zaman	öğreneceğim → Gelecek zaman
› Onunla en geç yarın görüşelim.	görüşelim → İstek kipi	görüşmeliyiz → Gereklilik kipi

Soru: Annem haftaya beni oyuncakçıya götürüyor.

Bu cümledeki anlam kayması olayı aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- Şimdiki zaman kipi gelecek zaman anlamında kullanılmıştır.
- Gelecek zaman kipi şimdiki zaman anlamında kullanılmıştır.
- Şimdiki zaman kipi geniş zaman anlamında kullanılmıştır.
- Geniş zaman kipi şimdiki zaman anlamında kullanılmıştır.
- Gelecek zaman kipinin geniş zaman anlamında kullanılmıştır.

Çözüm: Verilen cümlede fiil (götürüyor), şimdiki zaman kipinde çekimlenmiştir. Ancak cümlede geçen "haftaya" sözünden, eylemin gelecekte gerçekleştirileceği anlaşılır. Bu durumda cümledeki anlam kayması olayı, şimdiki zaman kipinin gelecek zaman anlamında kullanılmasından kaynaklanmıştır.

ÇEKİMLİ FİİL

- › Kip (zaman) ve şahıs eki almış fiillere **çekimli fiil** denir.
- › Çekimli fiiller cümlelerde yüklem göreviyle kullanılır.
- › Çekimli fiilleri cümleden çıkardığımızda cümlenin anlamı bozulur.

2. Görevi: Basit zamanlı fiilleri birleşik zamanlı yapmak

- Ek fiil, basit zamanlı fiilleri birleşik zamanlı yaparken üç kip ekinden yararlanır:
 - » Görülen Geçmiş Zaman
Hikâye (Öyküleme) Birleşik Zaman (-idi)
 - » Öğrenilen Geçmiş Zaman
Rivayet (Söylenti) Birleşik Zaman (-imiş)
 - » Şart Kipi
Koşul (Şart) Birleşik Zaman (-ise)

Not: Birden çok kip-zaman ekiyle çekimlenerek iki kip-zaman anlamı kazanmış fiillere **birleşik zamanlı fiiller** denir. Birleşik zamanlı fiiller haber veya dilek kiplerinden biriyle çekimlenmiş bir fiile ek fiil eklenmesiyle oluşturulur.

Hikâye (Öyküleme) Birleşik Zaman (-idi): Herhangi bir kip ekiyle çekimlenmiş bir fiile, ek fiilin görülen geçmiş zaman eki “-(i)di” eklenerek fiil, birleşik zamanlı yapılır.

Haber Kiplerine Göre	Dilek Kiplerine Göre
geliyor - du	gelmeli - y - di
gelecek - ti	gelse - y - di
gelir - di	gele - y - di
gelmiş - ti	

Yukarıdaki örneklerde “-(i)di” eki kip ekinin üzerine eklendiği için fiili birleşik zamanlı hâle getirmiştir.

Örnek:

- » Ağaçtaki tüm meyveleri toplatmıştı.
- » Selim, bahçedeki odunları kırıyordu.
- » Seninle hafta sonu buluşmalıydı.

Rivayet (Söylenti) Birleşik Zaman (-imiş): Herhangi bir kip ekiyle çekimlenmiş bir fiile, ek fiilin duyulan geçmiş zaman kipi “-(i)miş” eki eklenerek fiil birleşik zamanlı yapılır.

Haber Kiplerine Göre	Dilek Kiplerine Göre
seviyor - müş	sevmeli - y - miş
sevecek - miş	sevse - y - miş
sever - miş	seve - y - miş

Yukarıdaki örneklerde “-(i)miş” eki, kip eki almış bir fiile eklenerek fiili birleşik zamanlı yapmıştır.

Örnek:

- » Sizinle eskiden görüşmeliymişim.
- » Onlar da sizinle görüşecekmış.
- » Orkun da ödevini yapmış.

Koşul (Şart) Birleşik Zaman (-ise): Herhangi bir kip ekiyle çekimlenmiş bir fiile, şart kipi “-(i)se” eklenerek fiil birleşik zamanlı yapılır.

gölüyor - sa	gölmüş - se
gülecek - se	güldü - y - se
güler - se	gülmeli - y - se

Yukarıdaki örneklerde “-(i)se” ek fiili kip eki almış bir fiile eklenerek fiili birleşik zamanlı yapmıştır.

Örnek:

- » Eve geç gelirsen azar işitirsin!
- » O bizi ararsa yarına döneceğimizi söyle.
- » Onlar gelecekse biz gelmiyoruz.

EK FİİLİN OLUMSUZU

- Ek fiillere olumsuzluk anlamı “değil” sözcüğüyle kazanılır.

Örnek:

- » Arkadaşım benim kadar çalışkan değil. → çalışkan(dır)

EK FİİLİN SORU HÂLİ

- Ek fiilin soru hâli, “mi” soru eki ile yapılır.

Örnek:

- » Genç misiniz? » Tombul muyum?

Soru: “Çık-” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde birleşik zamanlı fiil olarak kullanılmıştır?

- Eline batmış olan dikenini çıkardı.
- Her yaz tatilinde yurt dışına çıkardı.
- Hayat Hanım’ın kızı dış çıkardı.
- Üzerindeki mantoyu çıkardı.
- Öfkesini bizlerden çıkardı.

Çözüm: Birleşik zamanlı fiil, birden çok kip-zaman eki alan fiildir. Seçeneklerde verilen “çık-” fiili B seçeneğinde birleşik zamanlı kullanılırken A, C, D ve E seçeneklerinde basit zamanlıdır.

A, C, D ve E → çık - ar - dı → basit zamanlı fiil
fiil yapım haber
kökü eki kipi

B → çık - ar - dı → birleşik zamanlı fiil
fiil haber ek
kökü kipi fiil

CEVAPLI TEST – 35

1. Ek fiil, fiilleri birleşik zamanlı yaparken cümlelere de farklı anlamlar kazandırır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisinde ek fiil cümleye “inanmama” anlamı katmıştır?

- A) Bu saatte herkes uyumuştur.
 B) Çok aramış da ulaşamamışmış.
 C) Kitaplarınız on dakika sonra dağıtılacaktır.
 D) Onunla saatlerce sohbet ederdik.
 E) İzlediği filmlerin etkisinde uzun süre kalırdı.
2. **Aşağıdakilerin hangisinde birleşik zamanlı fiil, istek kipinin rivayetine göre çekimlenmiştir?**
- A) Bu derse keşke vaktinde çalışsaymış.
 B) Bir kitap da sana alalım.
 C) Keşke seninle tiyatroya geleymişiz.
 D) Sen de onlarla kütüphaneye gideydin.
 E) O da o akşam sizinle kalmalıymış.

3. I. Yeteri kadar olgunlaşmamıştı toplayıp yedikleri meyveler.
 II. Bugün buraya geleceğini bilmeseydik eğer, duyduklarımıza inanacaktık.
 III. Hiç olmadık bir anda karşımıza çıkıp hiç olmadığı kadar mutlu ederdi bizi.
 IV. Geçen akşam gittiğimiz baloda hiç hoşlanmadığımız bir tutumla karşı karşıya kaldık.
 V. Koridorun sonundaki odada aklına dahi gelmeyecek bir sürpriz hazırladık.

Numaralandırılan cümlelerden hangilerinin yüklemi, birleşik zamanlı bir fiil değildir?

- A) I ve II B) II ve IV C) III ve V
 D) I ve III E) IV ve V
4. Fabrikaya kazasız belasız geldi. Park yerinin güney kapısını, Joe'nun kulübesinde bıraktığı yedek anahtarla açtı ve otomobili içeriye soktu. Anahtarı yerine bırakmayı unutmaması gerekiyordu. Gerçekte bekçi, anahtarın yerinde olmadığını günlerce fark etmedi ama güvenliği elden bırakmamak gerekecekti.
- Bu parçada birleşik zamanla çekimlenmiş kaç eylem vardır?**
- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

5. (I) Arkadaşım Buse'yi yeni evinde ziyaret ettim. (II) Evin dekorasyonuna bayıldım doğrusu. (III) Özellikle geniş salonu eşsiz bir sanat galerisini andırıyordu. (IV) Salonundaki antika halı, ona dedesinden armağanmış. (V) Ona gözü gibi bakıyormuş.

Yukarıdaki parçayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede yardımcı fiille oluşturulan birleşik fiil kullanılmıştır.
 B) II. cümlede ek eylem almış bir isim vardır.
 C) III. cümlede birleşik zamanlı fiil kullanılmıştır.
 D) IV. cümledeki “armağanmış” sözcüğü ek eylem olarak yüklem olmuştur.
 E) V. cümlede birleşik zamanlı fiil kullanılmıştır.
6. Ek fiiller çekimli fiillere gelerek bu fiilleri birleşik zamanlı fiil yapar ya da isimleri cümlede yargı bildiren ifade yapar.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek fiil diğerlerinden farklı bir görevdedir?

- A) Galiba, annesi sevilen ve tanınan bir avukatmış.
 B) Her insanın kendine göre karakter özellikleri vardır.
 C) Senin ailene ve sevdiklerine daha çok zaman ayırman gerekliydi.
 D) Şehrin en güvenilir yerleri sokaklardı.
 E) Yazar, sanıyorum yeni bir kitap hazırlıyormuş.

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik zamanlı fiil kullanılmamıştır?**

- A) Bir müddet sonra her gün karşılaştığım çocuk, büyük antreden çıkıp kaybolurdu.
 B) Şimdiki aklım olsaydı bu dükkânın yerine bir kahve açardım.
 C) Büyük bir heyecan, bir haz içinde şu an elimde olan satırları yazıyordu.
 D) Amasya'da iken karşılaştığımız vaziyet yalnız Şeyh Recep Vakası ile kalmadı.
 E) Odanın bir köşesine sinmiş, anlatılanları dikkatle dinliyordu.

FİİLİMSİ (EYLEMSİ)

- Fiillere getirilen birtakım eklerle oluşturulan ve cümlede isim, sıfat, zarf görevinde kullanılan sözcüklere **fiilimsi** denir.

Örnek:

- › Denizi seyreden adam, birini bekliyor gibiydi.
fiilimsi

Fiilimsilerin Özellikleri

- › Fiilimsiler; cümlede isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılır.
- › Fiilimsi ekleri, fiil kök ve gövdelerine gelir.
- › Fiilimsi ekleri olumsuz fiillerden sonra gelebilir.
- › Bazı fiilimsi ekleri, zaman ekleriyle benzerlik gösterir. Ancak zaman eklerini alan fiiller, çekimli fiil olur.
- › İçinde fiilimsi bulunan cümleler, genellikle birden fazla yargı içerir.
- › Fiilimsiler bir fiil gibi kip ve şahıs ekleriyle çekimlenemez.

✍ **Not:** Bazı sözcükler, cümlede kullanıldıkları yere ve aldıkları eklerle tür değiştirebilir.

Örnek:

- › Saat 08.00'de köyümüze vardık. (fiil)
- › Yüzlerinde çamur izleri vardı. (isim)
- › Bitişe ilk varan yarışmacı kimdi? (fiilimsi)

- Fiilimsiler anlamlarına ve görevlerine göre üçe ayrılır: isim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller.

İSİM-FİİL

- Fiillere “-ma, -ış, -mak” eklerinin getirilmesiyle oluşturulan sözcüklere **isim-fiil** denir.

Örnek:

- › Uçağın kalkmasına az kaldı.
- › Yol yürümekle, borç ödemekle biter.
- › Ebru'nun kitap okuyuşuna hayranım.

✍ **Not:** İsim-fiiller; isimler gibi iyelik eklerini, hâl eklerini ve çoğul ekini alabilir.

Örnek:

- › Onun gelişi herkesi mutlu etti. (iyelik eki)
- › Atın yularını çözmeye başladı. (hâl eki)
- › Bu gülüşler çok anlamsız. (çokluk eki)

✍ **Not:** İsim-fiil ekleriyle türeyen bazı sözcükler zamanla kalıplaşarak kalıcı isim hâline gelir. Bu şekilde oluşan sözcükler fiilimsi olma özelliğini yitirir. Fiilimsiyle bir nesne veya kavram adı olan bir kelimeyi ayırmanın yolu, o sözcüğü olumsuz hâle getirmektir. Sözcüğün olumsuzu “-ma/-me” ekiyle yapılıyorsa bu sözcük fiilimsi, yapılamıyorsa kalıcı isimdir.

Örnek:

- › Yanına kazma ve kürek alarak yola koyuldu.
kalıcı isim
(kazmama → anlamsız)

✍ **Not:** İsim-fiil eki olan “-ma/-me” ile olumsuzluk eki olan “-ma/-me” karıştırılmamalıdır.

Örnek:

- › İzin almadan konuşma. (Olumsuzluk eki)
En etkili konuşma buydu. (İsim-fiil eki)

Soru:

- I. Anlamak, nasıl anlatsam bilmiyorum ama bir bakıma alışmak demektir.
- II. Şaziye Hanım onu görebilmek için evine gitmeye karar verdi.
- III. Başarının anahtarı yılmamak ve umudunu yitirmektir.
- IV. Ben, bana çok kötülük yapmış olsa bile, kimseyi öldürmek istemem.
- V. Gıda fiyatlarındaki artışı görmek gerek, bu konuda bir şeyler yapmak gerek.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla isim-fiil yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Cümlelerde kullanılan isim-fiiller:

I → **anlamak**, **alışmak**, **demektir**

II → **görebilmek**, **gitmeye**

III → **yılmamak**, **yitirmemektir**

IV → **öldürmek** (Sadece bir tane isim-fiil vardır.)

V → **artışı**, **görmek**, **yapmak**

CEVAPLI TEST – 36

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemde isim-fiil kullanılmıştır?

- A) Yeni bir hayata başlayacaksın artık, biraz daha pozitif ol.
 B) Hatırladıkça o acımasız günleri gözyaşlarımı tutamıyorum.
 C) Konuşurken bir yandan da telefonuyla uğraşiyor.
 D) Yalan söyleyen insanlar etraflarına güvensizliği saçarlar.
 E) Ayıbın büyüğü, aynısı sende varken başkasını ayıplamaktır.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil tamlama kurmamıştır?

- A) Sınavı kazanmanın yolu çalışmaktan geçer.
 B) Konuk olacağımız ev, yürüme mesafesindeydi.
 C) Çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamak için çalışıyordu.
 D) İşçiler, çalışma saatleri dışında birbiriyle görüşmüyordu.
 E) Fiyatların yükselişi siz değerli hocalarımızı endişelendirmesin!

3. Fiilimsi ekleri eklendikleri sözcükleri isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiil yapar. Bu kuralın istisnai durumları da vardır: Bazı sözcükler isim-fiil eki aldığı hâlde kalıplaşarak bir kavramın, varlığın adı olur. Bu tarz sözcükler fiilimsi olarak değerlendirilemez.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde fiilimsi eki aldığı hâlde, kalıplaşarak bir varlığı veya kavramı karşılayan sözcük yoktur?

- A) Gülüşün bu hasta insanlara iyi gelmedi.
 B) Masada sadece dolma servisi eksikti.
 C) Uçurtmanın ipini sakın bırakma!
 D) Danışmada çalıştığınızı bilmiyordum.
 E) Çocuk fırından iki ekmek bir de simit aldı.

4. (I) Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler. (II) Duyularımızdan aldığımız zevk bunun bir kanıtıdır. (III) Bilgelik, varlıkların ilk nedenlerini ve ilkelerini bulmadır. (IV) Şimdi olduğu gibi başlangıçta da insanları felsefe yapmaya iten şey, hayret ve merak olmuştur. (V) Şimdi bir sorunu fark etmek ve hayret etmek, kendisinin bilgisiz olduğunu kabul etmektir.

Bu parçada numaralandırılan cümlelerin hangisinde isim-fiil kullanılmamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi isim-fiil değildir?

- A) Bu olay, iki arkadaş arasındaki kırgınlığın başlangıcıydı.
 B) En çok kızdığım şey yemek seçmektir.
 C) Ali'nin severek yaptığı tek iş odun kırmaktır.
 D) Babamın hoşlanmadığı davranış, kendisinden bir şeyler saklanmasıydı.
 E) Bu dünyada en çok korktuğum şey sevdiklerimi unutmaktır.

6. Günümüzde iletişim aracı olarak kullanılan genel ağ, bilgiye ve habere ulaşmamızda kolaylık sağlamasıyla

I II
 hayatımızda yer etmiştir. Bu durum genel ağ üzerinden eğitim (e-eğitim) anlayışını ortaya çıkarmıştır.

III
 E-eğitim ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin bütün kademelerinde fırsat eşitliğine katkı

IV
 sağlamaktadır.

V

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisi fiilimsi değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

CÜMLENİN ÖGELERİ

- Bir fikri, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu veya bir olayı kesin bir yargı şeklinde bildiren sözcük veya sözcük dizisine **cümle (tümce)** denir. Sözcük ve sözcük gruplarının cümlede üstlendikleri görevlere de **öge** denir.

Cümlelerin Ögeleri Bulunurken Nelere Dikkat Edilmelidir?

- » İlk olarak cümlede bulunan çekimli eylem veya ek fiil almış isim soylu sözcük bulunmalıdır.
- » Ögeler bulunurken sözcük grupları tespit edilmeli ve sözcük grupları bir bütün olarak tek öge kabul edilmelidir.
- » Ünlem ve hitap bildiren ifadeler ile ara söz ve ara cümleler öge olarak kabul edilmeyip cümle dışı unsur olarak değerlendirilmelidir.

- Cümlelerin ögeleri, temel ögeler ve yardımcı ögeler olmak üzere ikiye ayrılır.

TEMEL ÖGELER

Yüklem

- Cümlede iş, oluş ve durumu şahsa bağlı olarak bildiren kelime veya kelime gruplarına **yüklem** denir.

Örnek:

- » Bahçeye birkaç güvercin kond.
- » Zeynep Hanım'ın giydiği gelinlik ışıl ışıldı.

Yüklemin Özellikleri:

- » Çekimli bir eylem ya da ek fiil almış isim soylu ifadelerden oluşur.
- » Yüklemi bulmak için cümleye herhangi bir soru sorulmaz. Diğer ögeler bulunurken yükleme soru sorulur.
- » Kurallı cümlelerde yüklem cümlelerin sonunda bulunur.

Not: Tek başına bir sözcük yüklem olabileceği gibi sözcük grupları, tamlamalar da yüklem olabilir. Ayrıca fiiller dışında isim, zamir, ikileme türünde olan sözcükler de yüklem olabilir.

Özne

- Yüklemi bildirdiği iş, oluş ve hareketi yapan ya da işten etkilenen; olanı karşılayan ögeye **özne** denir.

Örnek:

- » Kedi ağaca tırmanıyordu. (**Tırmanan ne?**)
- » Aslıhan ödevini bitirince parka gitti. (**Giden kim?**)

Öznenin Özellikleri:

- » Yükleme sorulan "Kim?" ve "Ne?" sorularına cevap verir.
- » Özne isim soylu sözcüklerden oluşur.
- » Sözcük veya sözcük grubu hâlinde olabilir.
- » Cümlede açık olarak belirtilmeyebilir.

Örnek:

- » Şu rüzgârla coşan martılar, havayı çınlatıyordu.

- İki çeşit özne vardır: gerçek özne, sözde özne.

Gerçek Özne: Yüklemi bildirdiği işi yapan veya yargının konusu olan öznedir.

Sözde Özne: Yüklemi bildirdiği işi yapan değil, yapılan işten etkilenen öznedir.

Örnek:

- » Babam akşamüzeri hayvanları ahıra aldı. (**gerçek ö.**)
- » Mektuplar, zarflara bir bir yerleştirildi. (**sözde ö.**)

Gizli Özne: Cümlede sözcük olarak bulunmayan, yüklemi aldığı ekten çıkarılan öznedir. Unutulmamalıdır ki gizli özne, bir özne çeşidi değildir. Gizli özne 3. tekil şahıs zamiri "o" olduğunda yükleme şahıs eki olmaz.

Örnek:

- » Bu elbiseyi Kızılay'dan aldım. (**Alan kim? → Ben**)

Bu cümlede "aldım" yüklemi içindeki "-m" şahıs ekinden hareketle öznenin "ben" zamiri olduğu anlaşılır. Bu özne cümlede belirtilmemiştir yani gizli öznedir.

Soru: Aşağıdaki cümlelerden hangisi sadece özne ve yüklemden oluşmaktadır?

- Çoğunluk sağlanamadığı için toplantı ertelendi.
- Terzilik dediğimiz sanatın kendine özgü incelikleri vardır.
- Bu yaşına kadar vur patlasın çal oynasın türünden bir yaşam sürmüştü.
- İşçiler, öğle tatilini ağaçların altında uyuyarak geçirdiler.
- En kısa zamanda size verilen ödevleri bitirin!

Çözüm: B seçeneğinde verilen cümle, sadece özne ve yüklemden oluşmuştur. Yüklemi bir sözcük olan cümlelerin öznesi sözcük grubundan (tamlama) oluşmuştur.

Terzilik dediğimiz sanatın kendine özgü incelikleri vardır.
özne (tamlama) yüklem

CÜMLE TÜRLERİ

- Bir yargı bildiren sözcük ya da sözcük grubuna **cümle** denir. Cümleler sahip oldukları çeşitli özelliklere göre dört ana başlık altında incelenir.

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

- Cümleler yüklemi oluşturan sözcüğün türüne göre ikiye ayrılır.

İsim (Ad) Cümleleri

- Yüklemi isim soylu sözcükler olan cümlelerdir.

Örnek:

- Yavrucağımız günlerdir açmış.
isim

Not: İsim soylu sözcükler yalnızca ek fiil olarak yüklem olabilir.

Örnek:

- Beni arayan Abdullah'tı.
yüklem

Abdullah ismi "-idi" ek fiilini alarak yüklem olmuştur.

- Ceketinin cebi delik.
yüklem

"Delik" ismi "-dir" ek fiiliyle yüklem olmuştur. Fakat ek fiil düşmüştür.

Not: Yüklemi fiilimsi olan cümleler isim cümlesidir.

Örnek:

- Tek beklentim mutlu olmaktır.
yüklem

Bu cümlenin yüklemi isim-fiil eki (-mak) alarak fiil özelliğini kaybetmiştir. Bu nedenle cümle, isim cümlesidir.

Fiil (Eylem) Cümleleri

- Yüklemi çekimli fiil olan cümlelerdir.

Örnek:

- Ayağını yorganına göre uzat.
fiil
- Komşuda pişer, bize de düşer.
fiil fiil
- Gündoğusuna benzer acayip bir rüzgâr çıkmişti.
fiil

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

- Cümleler yüklem yerine göre üçe ayrılır.

Kurallı Cümleler

- Yüklemi cümlenin sonunda bulunan cümlelere **kurallı** ya da **düz cümle** denir.

Örnek:

- Ben seni unutmak için sevmedim.
yüklem
- Soğuk bir kış sabahı yola çıktık.
yüklem

Devrik Cümleler

- Yüklemi cümlenin başında ya da ortasında bulunan cümlelere **devrik** ya da **kuralsız cümle** denir.

Örnek:

- Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilal!
yüklem
- Elleri sıcaktı bakışlarının aksine.
yüklem

Eksiltili Cümleler

- Yüklemi söylenmemiş, tamamlanmamış cümlelerdir. Bu cümlelerde yüklemi okuyucu zihninde tamamlar.

Örnek:

- El sallayan kadınlar, yaşlılar, çocuklar...

Bu cümlede yüklem söylenmemiştir. Okuyucu zihninde "gördük" yüklemiyle cümleyi tamamlayabilir.

Not: Ek fiili düşmüş cümleler eksiltili cümle değildir.

Örnek:

- Gözlerinde hep hüznün var.
yüklem

Yüklemdeki "-dır" ek fiili düşmüştür.

Soru: Aşağıdaki cümlelerden hangisi yüklem yerine göre diğerlerinden farklı bir cümledir?

- Gözümün yaşını yüzdürdüm Hisar'a doğru.
- Düşer üstüme akşamdan kalma sabah yıldızı.
- Gönül sevdiyse yapacak bir şey yoktur.
- Bir lodos lazım şimdi bana, bir kürek bir de kayık.
- Ağaçlandırdık sokakların kenarlarındaki kaldırımları.

Çözüm: Yüklem yerine göre cümleler kurallı, devrik ya da eksiltili olabilir. A seçeneğindeki "yüzdürdüm", B seçeneğindeki "düşer", D seçeneğindeki "lazım", E seçeneğindeki "ağaçlandırdık" yüklem yerine cümlenin sonunda olmadığından bu cümleler devriktir. C seçeneğindeki "yoktur" yüklemi ise cümlenin sonunda olduğu için cümle kurallıdır.

Öge Eksikliği

- Cümlede yüklem, özne, nesne ya da yer tamlayıcısının eksikliği anlatım bozukluğuna yol açabilir.

Not: Öge eksikliğine dayalı anlatım bozukluklarına, genellikle birden çok yüklemli cümlelerde rastlanır.

Yüklem Eksikliği: Birden çok yüklemli cümlelerde yüklem ortak kullanılmasıyla anlatım bozukluğu oluşur.

Örnek:

- › Önce Esra beni aradı, sonra da ben onu.
- özne yüklem yüklem özne

Cümlede ortak kullanılan “aradı” yüklemi 1. cümlenin öznesiyle (Esra) uyumludur, 2. cümlenin öznesiyle (ben) uyumlu değildir. 2. cümlenin öznesi belirtilmediğinden anlatım bozukluğu yapılmıştır.

- › Önce Esra beni aradı, sonra da ben onu aradım.
- özne yüklem özne yüklem

1. cümlenin yüklemi “Esra aradı” şeklinde, 2. cümlenin yüklemi “ben aradım” şeklinde kullanıldığında herhangi bir yanlışlık olmaz. Dolayısıyla cümle bu şekilde düzeltilmelidir.

Özne Eksikliği: Birden fazla yüklemi olan cümlelerin ortak özneye bağlanmasıyla anlatım bozukluğu oluşur.

Örnek:

- › Ben Firuze'yi severim, çok saygılıdır.
- özne yüklem yüklem

1. cümlenin öznesi “ben”, 2. cümlenin yüklemi ile uyumlu değildir. 2. cümlenin öznesi belirtilmediğinden cümlede anlatım bozukluğu vardır. 2. cümlenin öznesi (Firuze) cümleye eklenmelidir. Bu ifade cümledeki yerini aldığı anda anlatım bozukluğu ortadan kalkmış olur: Ben Firuze'yi severim, Firuze çok saygılıdır.

Not: Olumluluk-olumsuzluk açısından yüklemle uyumlu olmayan özne kullanımı da anlatım bozukluğu oluşturur. Bu durumlarda cümleye uygun özne getirilmelidir.

Örnek:

- › Herkes duymazdan g e l d i, bir şey demedi. (Yanlış)
- özne yüklem yüklem
- › Herkes duymazdan geldi, kimse bir şey demedi. (Doğru)

“Kimse” öznesi olumsuz anlam taşıdığından yapıcı olumsuz olan 2. cümleyle uyumludur. Cümleye eklenmesiyle anlatım bozukluğu ortadan kalkmış olur.

Nesne Eksikliği: Geçişli fiillerin yüklem olduğu cümlede nesnenin yani yapılan işten etkilenen ögenin bulunmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

- › Olaya fazla kızmadı, anlayışla karşıladı.
- › Olaya fazla kızmadı, olayı anlayışla karşıladı.

İlk cümlede ikinci yüklem olduğu bölümde nesne kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açmıştır. “Neyi anlayışla karşıladı?” sorusuna cevap veren “olayı” nesnesinin bu cümleye eklenmesi anlatım bozukluğunu ortadan kaldırmıştır.

Yer Tamlayıcısı Eksikliği: Birden fazla yüklemli cümlelerde yer tamlayıcısının belirtilmemesi anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

- › Çocuklarını çok sever, çok iyi bakardı.
- › Çocuklarını çok sever, onlara çok iyi bakardı.

İlk cümlenin ikinci bölümünde yer tamlayıcısının kullanılmamasından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. “Kime bakardı?” sorusuna cevap veren “onlara” yer tamlayıcısının cümlede kullanılması anlatım bozukluğunu ortadan kaldırmıştır.

Tamlama Yanlışları

- İsim ve sıfat tamlamalarında, tamlayan ile tamlanan durumundaki kelimeler uyumlu olmalıdır. Tamlamayı oluşturan unsurlardan biri diğerini tamamlamazsa anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

Örnek:

- › Bosna'ya askerî ve gıda yardımında bulunduk.
- › gıda yardımı (Doğru) › askerî yardımı (Yanlış)

→ Bosna'ya askerî yardım ve gıda yardımında bulunduk.

- › gıda yardımı (Doğru) › askerî yardım (Doğru)

Not: Tamlama yanlışları genellikle isim ve sıfatların aynı tamlanana bağlanmasıyla oluşur.

Soru: “Oda birkaç haftadır temizlenmiyor, duvarlarını örümcek ağı bağladı.” cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özne eksikliği B) Tamlanan eksikliği
C) Tamlayan eksikliği D) Yer tamlayıcısı eksikliği
E) Yüklem eksikliği

Çözüm: “Odanın duvarları” isim tamlamasının tamlayanının yazılmaması anlatım bozukluğuna neden olmuştur. Cümle “Oda birkaç haftadır temizlenmiyor, odanın duvarlarını örümcek ağı bağladı.” şeklinde yazılırsa doğru olur.

CEVAPLI TEST – 48

1. Birden fazla yargı bildiren cümlelerde yer alan fiil veya fiilimsiler arasında etkenlik-edilgenlik açısından bir uyum olmadığı zaman çatı uyumsuzluğundan dolayı anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

Aşağıda verilen cümlelerin hangisi açıklamadaki anlatım bozukluğunu örneklendirir?

- A) Önümüzdeki hafta tüm işleri bitirip komisyona sunulacak.
 B) Beni hiçbir zaman unutmadı, her zaman mektup yazdı.
 C) Akşamları kitapçıya uğrar, saatlerce sohbet ederdi.
 D) Yabancı dükkândaki eşyaları beğenmedi.
 E) Ünlü yazar 1985’li yılları tüm eserlerinde anlatmış.

2. “Halıları buraya bırakıp gidildi.” cümlesindeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Çatı uyumsuzluğu
 B) Ek yanlışlığı
 C) Tamlama yanlışlığı
 D) Özne eksikliği
 E) Tümleç eksikliği

3. “Koltukta sessizce oturan çocuğun hareketlerine şaşkınlıkla bakıyordu.” cümlesindeki anlatım bozukluğu nasıl giderilebilir?

- A) “oturan” sözcüğü yerine “oturmuş” sözcüğü getirilerek
 B) “oturan” sözcüğünden hemen sonra virgül kullanılarak
 C) “bakıyordu” sözcüğü yerine “bakıyorlardı” sözcüğü getirilerek
 D) “çocuğun” sözcüğü yerine “çocuğa” sözcüğü yazılarak
 E) “şaşkınlıkla” sözcüğü yerine “hayretle” sözcüğü yazılarak

4. Hangisinde noktalama işaretinin eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Onu adam edinceye kadar dilimde tüy bitti.
 B) Dikkat etmezsen düşebilirsin ve canın yanar.
 C) Hasta kadına gülümseyerek bakıyor.
 D) Senin kitaplarını masaya bıraktım.
 E) Kabaca çizdiğim resimleri götürmüştüm.

5. Aşağıdakilerden hangisinde yanlış bağlaç kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

- A) Onu çağırmadım çünkü aramız pek iyi değil.
 B) Hem seni arayıp hem arkandan konuşması hiç hoş değil.
 C) Ya bizimle gelirsin ya da burada kalırsın.
 D) Kader polis oldu ama yine de aradığını bulamamış gibiydi.
 E) Ada ve Tuna’dan birini görmüştün, hatırlıyor musun o günü?

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde yapılan anlatım bozukluğunun nedeni parantez içindeki nedenle aynı değildir?

- A) O beni, ben onu dinledim. (Yüklem eksikliği)
 B) Birden karşıma çıkınca şaşırdım. (Zamir eksikliği)
 C) Mine ile ben ne zamandır görüşmüyorum. (Bağlaç yanlışları)
 D) Adamın günlük konuşması iyiydi ama topluluğa hitap etmesini bilmiyordu. (Ek yanlışlığı)
 E) Boyacı adama neyle meşgul olduğunu sordu. (Noktalama işareti eksikliği)

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Her sabah 07.30’da kapıcının getirdiği sıcak ekmele kahvaltı yapmayı çok severim.
 B) Doktorlar, yaşlılıkta spor yapmanın kişiyi psikolojik ve fizyolojik açıdan rahatlattığını söylüyorlar.
 C) Beni duygularımdan yakalamaya çalışan sanat yapıtları, içimde bir korku uyandırır.
 D) O kocamam yastıkları sürükleye sürükleye yatak dolabına götürdü.
 E) Müdür, camı kimin kırdığını ısrarla sorduğu hâlde suç kimse üzerine alınmadı.

İvedik Organize Sanayi Matbaacılar Sitesi
1518 Sok. Mat-Sit İş Merkezi No.:2/20
Yenimahalle / ANKARA
Telefon: 0 312 384 29 95 - Belgegeçer: 0312 342 23 58
WhatsApp: 0 505 925 57 81
www.datayayinlari.com | bilgi@datayayinlari.com

9 786256 440234